

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 195 (27).**

1928.

III Riigikogu koosolek 20. detsembril 1928 kell 10.

Kokku on tulnud 89 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **A. Rei**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, välisminister **J. Lattik**, teedeminister **O. Köster**, põllutöominister **K. Soonberg**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**.

P ä e v a k o r d:

1. Põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas.

2. Vabariigi Valitsuse vastamine H. Elisson'i ja M. Adamson'i küsimisele Laius-Tähtvere õigeusu kiriku kooli krundile nr. 8 majade ehitamise asjas.

3. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele end. pangakontori „G. Scheel & Co“ tempelmaksustamata võlakohustuste ja kursigarantiide asjas.

4. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele Narva kose jõu kasutamise asjas.

5. Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

7. Trahteriärade liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seadus — omavalitsuse ja rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. Kohtute seaduse § 246. muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Posti-telegrahvi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus — II lugemisel.

10. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

11. Riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus — II lugemisel.

12. Riigi turbatööstuse põhimäärus — II lugemisel.

13. Meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus — II lugemisel.

14. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

15. Eesti-Läti vahelise riigi kulul avaldatavate väljaannete ja teoste vahetamise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

16. Eesti-Soome postilepingu ja selle protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.

17. Eesti-Itaalia vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

18. Washingtonis 1927. a. tehtud rahvusvahelise raadiotelegrahvi konventsiooni ning sellele lisatud üldise määrustiku ja lisamäärustiku kinnitamise seadus — III lugemisel.

19. 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — II lugemisel.

20. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 — III lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal algul abisekretär **O. Liigand**, pärast sekretär **A. Tammann**, vahepeal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.30 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta tähendan, et pärast päevakorra vastuvõtmist eilsel koosolekul anti kaks viimast päevakorra-punkti tagasi komisjoni, need langevad seega päevakorrast ära.

1. Tööerakonna Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Kärevere silla sisselangemise kohta. **A. Tammann** (töer) (erak. tead.): Mõne päeva eest sai teatavaks, et ehitajalt alles vastuvõetud uus Kärevere sild Tartumaal, mille ehitamine ühes vastava teeosa korraldamisega riigilt juba umbes 15

miljonit senti kulu nõudnud, kokku varisenud. Kui silmas pidada, et silla varemete jõepõhjast väljakoristamine suure hulga kulusid veel lisaks toob, siis võime vist küll üsna liialdamata öelda, et riik selles asjas kaotab vähemalt 20 miljonit senti. Kõnelemata veel sellest, et silla rusudest tekkinud pais ähvardab ümbruskonda uputusega, takistab jõel laevade liikumist j.n.e.

Sellejuures kinnitatakse ustavaist allikaist, et Tartu maakonna valitsus silla ehitamist praegusele kohale pole pooldanud, vaid sellele vastu vaieldud. See tundub seda tõenäolikumana, et põhjendus suure, kuluka ehituse püstitamiseks kehavõitu teise klassi teele, millest Tartumaa liikumine — välja arvatud pool Laeva valda — väga vähe huvitunud, tõesti näib olema küsitav. Tõendatakse, et teedeministerium Kärevere silla ehitamisele asunud lihtsalt kaubandus-tööstuskoja pealekäimisel, põhjusel, et Emajõe liikuvatele laevadele, mis seni seal läbi sõites nahksilla avamist pidid ootama, hõlbustusi luua.

Kuna sild seega ehitamisele võetud näib olema väikese kildkonna huvides, mis juba iseenesest väga mõtlemapanev, erutab seda enam veel kodanikkude meeli hooletus, millelega teedeministerium on suhtunud nii suure ja kuluka ehituse läbiviimisse. Ei leia ministerium ehitusetööle korralikku juhti, ei suuda ta maavalitsuse kaudu seada korralikku järelevalvet ehituse üle, mis oleks suutnud ära hoida uue ehituse niisuguse pöörase hävinemise, nagu see Käreveres nüüd sündinud.

Kuigi käesolevas juhtumises süüdistada ei saa praegust valitsust ega teedeministrit, sest silla ehitamine sündis eelmise teedeministri Kerem'i tegevuse ajal, nõuab avalik arvamine ometi kõige kindlamalt, et niisugustes asjades vähemalt tuleviku jaoks loodaks kord, mis sellelaadilist talitamist ning katastroofe enam ei võimaldaks. Meie riik, kus raske leida ülearust miljonit kõige hädatarvilikumaikski otstarveteks, ei ole nii rikas, et ta võiks kümneid miljoneid kulutada kildkondlikkudes huvides teostatavatesse ehitustesse ja neid lõppude-lõpuks veel jõepõhja matta.

Kõike eeltoodut silmas pidades leiab tööerakonna rühm tarvilikuks, et Vabariigi Valitsus:

1) annaks lähemat üksikasjalikku informatsiooni ülaltähendatud loo kohta, mida ootab suur osa meie rahvast;

2) ei keelduks Riigikogule teatamast neist abinõudest, mis uus valitsus sarnaste nähtuste ärahoidmiseks tahab tarvitusele võtta.

A. Schulbach (töer) (korra kohta): Teen ettepaneku, erakorralise teadaande puhul avada läbirääkimised ühel järgmisel Riigikogu koosolekul.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

(Sekretäri kohale asub sekretär **A. Tammann**.)

2. Põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas. (Arupärimise - ettepaneku tekst: Teated kõigist maakondadest räägivad ühist keelt, et põllupidajate ikaldusekahjude hindamine põllutöoministeriumi juhtimisel on sündinud väga puudulikult. Kahtlemata on selle

nähtuse põhjuseks asjaolu, et põllutöoministerium liiga hilja ikaldusekahjude selgitamisele asus ja seda ülepeakaela ning pealiskaudselt toimetas. Seda tõendati kohalikkude põllupidajate poolt Tartumaa põllumeeste esinduse täiskogu koosolekul 5. novembril s. a., Võrumaa põllumeeste esinduse täiskogu koosolekul 3. detsembril s. a., Pärnumaa põllumeeste esinduse täiskogu koosolekul 8. detsembril s. a., Tartu- ja Võrumaa põllumeeste-päeval 10. detsembril s. a.

Ühtlast keelt ankeetlehtede mitte kättesaamise, nende liiga hilja kättesaamise, ikaldusekahjude hindamata jätmise või nende liiga madala hindamise kohta räägivad teated kõigist ikalduse all kannatanud maakondadest ja valdadest.

Teada on, et veokahjud mitte ainuke häda pole, mis tänava Eesti põllumajandust raskelt tabas, sellele seltsisid hiljem veel külmakahjud. Saak, mis vee- ja külmakahjudest üle jäänud, hävines veel suurel määral halva ilmastiku tõttu, mis vilja koristamise ajal valitses.

Kõigi kahjude möödapääsematuks tagajärjeks on tuleval kevadel suur seemnevilja puudus, mis omakord saatuslikuks töötab osutada meie paljukannatanud põllumajandusele.

Kõike ülevaltoodut arvesse võttes ja olles veendunud, et põllutöoministeriumilt, ta senise tegevuse järgi otsustades, raske oleks tarviliku parandusealgatust põllupidajate raske seisukorra kergendamiseks oodata, esitab põllumeeste kogude Riigikogu rühm järgmise arupärimise Vabariigi Valitsusele:

1) Kas Vabariigi Valitsusel on teada, et ikaldusekahjude hindamine on sündinud väga puudulikult, ja et hindamisandmete varal saadud pilt tõetruud ettekujutust ikaldusehädade ulatusest ei anna?

2) Kas ja kuidas kavatses Vabariigi Valitsus sätisel hindamisel tehtud väärsamme ja ettetulnud puudusi heaks teha ja ära hoida selle tõttu kannatanud majapidamiste kokkuvarisemist?

3) Mida kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta, et ära hoida seemnevilja puudust tuleval kevadel?

Tallinnas, 19. detsembril 1928.

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma nimel:

M. Martinson. P. Järve.
J. Teemant. R. Vreeman.
G. Ottas. V. Vessart.
K. Arras. J. Soots.
K. Tonkman. A. Johanson.“)

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste rühma arupärimise põhjendamiseks lubage mul pikemat peatuda põhjuste juures, mis sundisid põllumeeste rühma käesoleva arupärimise esitama. Kõigil on mees eelmise valitsuse põllutöoministeeriumi eluvõõras tegevus, mille tagajärjel nüüd ka võimata tõetruud pilti saada ikaldusekahjude ulatusest. Põllutöoministeeriumis tuli rabavalt nähtavale bürokraatluse ja rahvast eraldumise politika ning kontaktipuudus põllupidajatega ja maaga. Ministeerium kaotas elava sideme maaga ja põlluharijatega, jäi võõraks elu tähtsamatele küsimustele. See joon ja vaim näib ka praeguse sotsialistlik-kristliku valitsuse ajal edasi kestma, mitte üksi põllutöoministeeriumis, vaid kogu valitsuses, millega muidu seletada nii eluvõõrast ikalduse käsitamist ja valitsuse võimetust abiandmises ikalduse all kannatajaile. Et see nii ei oleks, nagu praegu tähendasin, selleks leiame tõenduse värske valitsuse deklaratsioonist ja Riigivanema ülesastumisest deklaratsiooni üle läbirääkimiste puhul.

Deklaratsioonis on öeldud, et valitsus peab tarvilikuks käsitusele võtta vastavad abinõud, et kevadiseks külvihoosajaks maa oleks varustatud tarviliku seemneviljaga ja jõutoiduga. Et ainult külvihoosajal põllupidajatel jõutoitu vaja oleks, sellega ei saa kuidagi leppida. Meie teame, et karjapidajad just nüüd ja järgnevatel talvekuudel jõutoitu vajavad, aga mitte kevadel, kus juba karja välja ajada võimalik. Ehk võtame Riigivanema härra Rei seletuse metsakülvist talvel lumele, siis peame veenduma, et valitsus unistuslikke kavatsusi sepitseb, sealjuures aga oma tegudes elunõuete järele lonkab. Ning võime kindlad olla, et varakultlubatud seemnevilja tingimata põllupidajatele kui mitte saamata, siis hilja kätte jõuab.

Ikaldusehüda peab tuhandete põllupidajate meeli ärevuses. Ikalduse ulatuse üle puuduvad aga tõetruud andmed. Põllupidajad ja nende saatkonnad käivad vahet pidamata mitte üksin-

da valla- ja maavalitsustes nõu ja abi otsimas, vaid nad on ka küllalt siin käinud. Teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, nägite siin alles mõni nädal tagasi saatkonda Läänemaalt. Vanad, hallid, eluvintsutustest karastatud põllumehed tulid teie juurde pisarad silmis oma häda kaebama. Kas teie usute, et nii karmides tingimustes elavatel talumeestel, nagu seda Läänemaa talupoeg on, naljapärest pisarad üle hõbehalli põsehabeme veerevad. Ei, see on tõsine häda mitte üksi homse leiva-suutäie pärast, vaid ka kevadise seemnevilja pärast. Kaugematest maakondadest, nagu Võru- või Pärnumaalt, või Peipsi ja Virtsjärve äärest, samasuguselt kannatavad põllupidajad muidugi isiklikult oma häda siia kaebama ei saa tulla.

Kas teie aga kuulsite Riigivanema või põllutöoministri suust deklaratsiooni puhul lähemaid konkreetseid kavaseid ikaldusehädaliste aitamise ja nende seemneviljaga varustamise suhtes? Deklaratsioonis vaid ilutseb küll sellekohane stiililt hästi kokkuseatud lause. Meie ei saa aga leppida ilukirjandusega, vaid nõuame tegusid.

Et ikaldusekahjude hindamine saamata läbi viidi, seda olid lisaelarve arutamisel sunnitud tunnustama isegi sotsialistid ja koonduslased. Kuid kas tohib valitsus siis leppida ainult teadmise, et selles töös puudused olemas, ilma et ta viibimata samme astuks tõeliste asjaolude selgitamiseks. Neid tegelikke samme meie aga seni ei ole veel näinud. Sarnane loidus ja ükskõiksus ei ole ainult hoolimatus meie põllupidajate ja põllumajanduse vastu, vaid riiklikult otse kuritegu.

Et ikalduseandmete kontrollimine hädavajalik, selleks lubatagu mõned näited ette tuua, mis saadud kohtadelt. Neid on mul siin kaunis suur kogu ja neid tuleb iga päevaga juurde. Ma ei kavatse Riigikogu aega viita kõigi nende materjalide ettelugemisega, mis mul olemas, vaid tooksin mõned üksikud näited, kuidas ikalduse hindamine tõeliselt korraldatud, ja kui suured puudused selles olemas. Nii kirjutatakse Võrumaalt, kuidas seal Erastvere vallas 42 majapidamisel üle 50% suvevilja ikaldunud, aga nüüd on selle valla 42-le majapidamisele ainult 1170 krooni toetuslaenu määratud, mis küll väga väike summa, sest paljud põllupidajad, kellel põld ikalduse all 50%, isegi 90% kannatanud, lootsid laenu saada, nüüd on nad aga pettunud neis lootustes ja neid ähvardab allamägimine, kui mitte kokkuvarisemine. Siin tuuakse veel isiklike näiteid ette, kus ühel põllupidajal harilik viljasaak olnud 240—300 Riia vakka, tänavu olnud see ainult 64 vakka mingisugust puru. Palutakse tingimata põllumeeste esin-

dajaid samme astuda selleks, et ikalduselaenu otstarbekohase määramise juures uusi korraldusi maksima pandaks ja ikaldusehüda uuesti kontrollimisele võetaks. Edasi on mul teateid Veriora ja Viitina vallast. Veriora vald asub Vöhandu jõesängis, kus jõgi suure osa vallast üle ujutanud. Eelmise valitsuse minister sõitis seal suvel autoga läbi, ja tema teab seda pilti, missugune see oli Viitina valla Sadrametsa osas. Seal teatatakse, et saigid kuni 100% hävinenud, toetuselaenu on aga määratud ainult 6—7 majapidamisele. Edasi kirjutatakse Nursi vallast Vörumaal, kus tähendatakse, et ikalduse hindamine esimesel korral on tehtud ülepeakaela. Selle tagajärjel räägitakse seal, et üks metsaülema abi on veerand tundi vallas peatunud, mõnest põllunurgast mööda käinud, ja sellega oli hindamine tehtud. Ta ei ole valla komisjoni liikmetega palju juttugi ajanud. (M. Martna, stp: Ega see ometi sots ei olnud?)

Pärast on küll uus hindamine ette võetud, ja toetuselaenu on lubatud Nursi vallas peajasjalikult ainult neile, kelle kohta ülevaatus hiljemalt, teistkordsel hindamisel sündis. Et paljudel, kellel enne hinnati, hindamine tõrju ei olnud, vaid madalam, siis on need, kelle majapidamised esimesel korral hinnati, toetusest ilma jäänud. (J. Teemant, põl: Mitte toetusest, vaid laenust.) Laenust ilma jäänud. Kõige rumalam on see, et 23 isikust, kellele abi lubatud, on ainult 2 vana talupidajat, kuna teised on kõik riigirentnikud või asunikud. Tähebtab, ainult viimastel on olnud ikaldus, vanadel taludel aga mitte. Siit võite näha, kui sihilik on hindamine, kui sihilikult siin toimitud. Tooksin ette ühe konkreetse näite: Laane talu omanikul oli ikaldus sama suur, kui naabruses oleval talupidajal. Viimasele on laenu määratud 300 krooni, kuna Laane talu omanikule ei ole määratud pennigi, ja omanik on tähendanud, nüüd ma saan aru, et sellest kitsikusest ei ole pääsmist, tuleb pael kaela panna. Selles toonis kõneldakse kirjas edasi ja tuuakse veel näiteid juhtudest, kus laenu määratud neile, kellel seda enam vaja ei oleks. Näiteks tuuakse ette, et üks talumees läinud linna ja hakanud seal lihunikuks, ja talle on laenu määratud, kuna aga mõni teine kohapeal nälgib ja talle laenu sugugi ei anta. Tähebtab, viimasel ei ole mingit sissetulekuallikat, kuna esimesel on eluüalpidamise ja sissetuleku võimalus, talle on ka veel laenu antud, aga teisele, kes elab ainult oma maalapikesest, ei ole pennigi laenu antud. Kasaritsa vald on Vörumaal üks suurematest ja seal kirjutatakse pikemalt, mille ette loen, kui lubate, nagu see esitatud hulga allkirjadega.

„Meie allakirjutajad Kasaritsa valla põllumehed palume Teie korraldust ja kaasabi riigivalitsuse ees, et saaks kas uuesti ellu kutsutud ikaldusekomisjon või jälle vallavalitsuse tunnistuste järgi põllupidajatele, kellel põld ikaldanud, pikaajalist laenu antaks, mida põhjendame järgmiste asjaoludega, nimelt: 1) Alaliste vihmasadude tagajärjel on suviviljad vallas eelmiste aastate viljasaakidega võrreldes üle 50% ikaldanud, mille tõttu nüüd põllupidajad viletsasse seisukorda sattunud. Ka on paljudel vihma tagajärjel hein tegemata, samuti ka põld, mis omakord halvab majapidamist. 2) Põllutööstusministeeriumi esindaja juhatusel toimetatud viljakalduse ülevaatamine ei ole küllalt põhjalikult tehtud. Nii on komisjon läbi vaadanud üle 30 talu, kellele on ka kohapeal öeldud, et ikaldus on üle 50%, ja et komisjon on otsustanud neid laenu saamiseks ette panna, kuid nüüd selgub, et 30 komisjoni poolt otsustatud laenusajaast saavad laenu kõigest 3 talupidajat. Millega see aga seletatav, jääb põllupidajatele teadmatuks. 3) Teiseks ei saanud põllupidaja tarvilikul määral teateid komisjoni tegevusest, sest teated pandi vallamajas 22. augustil välja, kuna ikalduse ülesandmise tähtaeg oli 1. sept., seega 6—7 päeva, mis Kasaritsa kui suure valla kohta liiga lühike aeg oli. 4) Samuti ei võtnud põllutööstusministeeriumi esindaja arvesse seda, kui oli alalise vee all seismise tõttu põld külimate jäänud, vaid seletas, et sellega põllumees ei olevat sugugi kahju saanud. Ka oli ikaldunud põldude kohapealne ülevaatus väga puudulik. Ei arvestatud sugugi põhjalikult ikaldunud põllu suurusega, vaid tehti umbkaudselt, arvamise järgi. Nii tuli ette, et kohati, kus ikaldunud põllul mõni lapike paremat vilja, loeti see maatükk kõik mitteikaldunud põlluks. 5) Sellepärast tunnistame tarvilikuks, et laenu antaks loomatoidu ja seemnevilja ostmiseks. Samuti tuleks endisi seemneviljalaene pikendada kuni 1 aastani. Laenu tuleks välja anda kas sellekohaselt moodustatud komisjoni otsuse põhjal, või jälle vallavalitsuse tunnistuse põhjal, sest kohapealsed vallavalitsused teavad ka väga hästi talupidajate seisukorda. Ehk kui see võimalik ei ole, siis komisjoni kaudu, kelle esimeheks oleks asjatundja isik, mitte aga mõni kantseliametnik, nagu seda enne oli.“ Uue-Antslast kirjutatakse umbes samasuguses toonis, ja kiri ise lõpeb järgmiselt: „Uue-Antsla põllumehed paluvad põllumeeste esindust Riigikogus samme astuda, et uus õiglane hindamine ette võetaks ja põllumehed päästetaks.“ Need näited on Vörumaa kohta.

Pärnumaalt Taali vallast kirjutatakse: „Peab ütleva, et ikaldusekomisjon määrata-

mine on sihilik või politiline silmadetegemine. Paljud meie maapidajad on ilma jäetud laenust, kuna ikaldust on meil üle 80%. On neid, keda kohalik komisjon ei ole üldse toetusesaamiseks ette pannud, aga need, kelle juures komisjon ikaldust vähem leidnud, on laenu saanud.

Siin on täielik arusaamatus. Vähesed on suure valla kohta laenu saanud. Siin on ette toodud terve nimekiri neid isikuid, kes toetuselaenu saanud ja kes mitte. Neil, kellele toetuselaenu määratud, on ikaldus vähem kui neil, kes laenu ei ole saanud. Laenusaaajatel on ikaldus 50—60%, kuna need, kes laenu ei ole saanud, nende ikaldus on palju suurem. 38-st majapidamisest ei ole toetuselaenu antud 21-le majapidamisele. Tähendab, toetuselaenu on saanud ainult 17 majapidamist.

Kui nimekirja vaadelda, siis leiame nende hulgast, kellele toetust ei ole antud, järgmisi isikuid. Mihkel Miller, kellel on ikaldus 85%, ei ole toetust saanud. Temale järgneb teine põllupidaja, kellel on ikaldus 50%, ja temale on lubatud 50 krooni laenu. Jüri Paan Massu talust, kellel ikaldus on 80%, ei ole samuti toetuselaenu saanud, siis Juss Johan, kellel ikaldus 50% ning toetust on lubatud 50 krooni. Rausk, ikaldus 50%, ei ole toetust määratud. Kõik need, kelle ikaldus tõeliselt suurem, on ilma jäetud.“ Siis on veel ette toodud üks näide. Jaan Ahman'ile, kellel on ikaldus 50%, on määratud 200 krooni toetust, tähendades, et selle rahaga võib väga hästi põllud täis küllida. Tema naaber Silling, kellel ikaldus 60%, ei ole toetust saanud.

Selles nimekirjas on veel palju näiteid, kus korralikult ei ole toetusemääramist toimitud. (Teedeminister O. Köster: Vilets hindamiskomisjon. — Vahel hüüe A. Tupitsa, põl poolt. — A. Laur, as: Omad mehed ei teinud, härra Tupits, takistusi. — A. Jürman, põl: Vist kogumehed ja põllutöministeerium eesotsas!?)

Audru vallast teatatakse, et peale põllusaagi hävinemise komisjon on arvesse võtnud ka heinasaagi hävinemise. Torist kirjutatakse järgmist: „Oli kuulda nurisemisi, et pole mõnel pool, nii Riisa ja Aeso külades, kõigil teada olnud ikalduse teadaandelehtede täitmise tarvidus ja tähtpäevad, mille tõttu nii mõnigi ikaldunud majapidamine komisjoni ülevaatuse alla ei pääsenud. Tähendab, oli puudusi eeltöodes. Selles osas Tori valla ringis, kus mina maavalitsuse esindajana komisjoni tööst osa võtsin, ei olnud ikaldusekahjud kuskil liialdatud, ja komisjon võis omalt poolt

seada veel ainult kinnitada, ega tulnud kärpimisi meie poolt kuskil ette. Nüüd aga, kui peakomisjoni otsused komisjonile teatavaks tehti, leidsime üllatuseks, et majapidamisi, mille ikaldus meie poolt 60%—90% oli hinnatud, ja kes seemneviljalaenu odavamalt protsendiga olid palunud, nüüd laenusaaajate nimekirjas täiesti puudus. Nii Tori valla Tõramaa külas Abaja talu ja sealsamas külas Murru talu. Esimene palus 35.000 marka, teine 30.000 marka. Ja Riisa külas Möldri talu, kes palus 2000 marka. Täiesti arusaamatuks jääb, kuidas need kolm talu laenusaaajate nimekirjast võisid välja jääda, kuna nad just rohkem kannatanud oma ümbruses on, ja seda ka teadaandelehtedest ja kohaliku komisjoni otsustest pidi nähtama, kuna ometi teised talud vahepeal on laenusaaajate nimekirja üles võetud, kuigi nende kahju suurem ei olnud, ja mida ka teadaandelehtedest ei pidanud leitama. Tundub, nagu oleks siin hooltult teadaandelehti läbi vaadatud ja seega mõnigi päris abitarvitaja vahele jäänud.“

Samasugused teated tulevad ka Tartumaalt. Seal on väga pikalt ja laialt kirjutatud ja mitmed näited ette toodud. Nende kirjutuste põhjal peab kokkuvõttes ütleva, et komisjonid nende ikalduste hindamisel paljudel juhtudel eksinud ja paljudel juhtudel sihilikult talitanud. Komisjonid ei ole igalpool käinud, kus tarvis oleks olnud käia.

Kui seisukord sarnane, nagu need põllupidajate kirjad näitavad, tõeliselt on see vaid tingimata veel halvemgi, kas tohib siis valitus päeva või tundi viivitada ja lume peale metsakülumisest meie oludes ja kliimas unistada. (Teedeminister O. Köster: Professor Daniel'ilt peab küsima, tema teab, kuidas õige on.) See on kuskil lõunamaal võimalik. Aga kui see ka võimalik on, siiski tuleb tänapäev seda teha, mis tänapäev tarvis läheb. Enne, kui meil ei ole seemet külviks, enne ärge mingem metsa külma. Asi ei seisa siin ainult ikalduse all kannatajaile abiandmises ja nende majapidamiste hävinemise eest hoidmises. Meie teame, et väga paljud ka neist põllupidajaist, kes oma lõikusega hädavaevalt välja tulevad, kevadel seemnevilja vajavad.

Ma julgen aga kindlasti uskuda, et põllutöministeeriumil lähemad teated selle üle puuduvad, kuipalju hektaare põldu kevadel ostuseemneviljaga küllida tuleb. Teiseks ei ole siin tegemist ainult suveviljakülvi pindalaga, vaid läinud sügisel jäi vähemalt Lõuna-Eestis ligemale 50% taliviljadest küllimata, mis ka kevadel suvilja alla seemendada tulevad. Olen mõnegi valitseva rühma tegelaselt kuul-

nud, et küllap ikka ka väga paljud oma seemnega põllud täis külivad. Kes ikka vähegi vilja sai, see eeskätt hoolitseb seemne eest ega sööda seda loomadele. Tõsi, mu härrad, Eesti põllumees jätab tõesti, kui olukord nõuab, poole pala söömata ja hoiab seemne alal. Nii näeme, et suur hulk põllupidajaid, kelle ikaldus küll alla 50%, vajavad kevadel täiel määral külviseemet.

Ei ole aga kuulda olnud, et valitsus seemnevilja muretsemisel tarvilikke ja elulisi samme oleks astunud. Ei ole isegi kuulda, et selgitataks küsimust, kui suur pindala ostuseemnega kevadel küllida tuleb. Meie teame statistika andmetel küll, et suviviljade külvipind vähemalt 360.000 ha ja taliviljade külvipind 160.000 ha on. Palju sellest ostuseemnega küllida tuleb ja palju rukist külmata jäi, sellest pole vist põllutöoministeeriumil ega valitsusel veel aimugi. Kuidas mõtleb ta siis oma deklaratsiooni lubadust täita? Oleme juba harjunud nägema, et külviseeme põllupidajale alles külviaja lõpuks või pärast seda kätte jõuab. Kuipalju on sealjuures aga kevadisel kibedal ajal põllupidajad sunnitud oma ja tööloomade päevi kulutama, et kõik keerulised seemneviljaläenude saamise keerdkäigud läbi teha, enne kui seemne kätte saab.

Kõigil on ka teada, missuguses olukorras on meie teed möödunud suve tagajärjel. Ja tuleval kevadel on neil liikumine samuti võimalu. Suur hulk põllupidajaid elab aga metsaja külavaheteede ääres ega pääse kevadel üldse vankriga õuest välja. Teised istuvad koguni suurte vete taga. Ka jäid kõigil põllupidajatel tänavu sügisel põllud külmata, mis kevadise külvitöö äärmiselt kibedaks teeb ega luba ühtki päeva põllutööst eemale jääda. Teiseks on aga paljudel ka loomatoidu puudusel tööhobused viimse võimaluseni vähendatud. Kõik need asjaolud ei luba põllumeest külvialal enam seemet muretsema hakata, see tuleb juba talvel lumetee ajal koju muretsema. Seni pole aga vähematki kõpsu valitsuse sammudest sellel alal kuulda, mis sihiksid sinna poole, et põllupidajad juba aegsasti talvel saaksid seemnevilja muretsema hakata. Ei teata isegi, kuipalju seemnevilja oma kodumaalt võimalik saada. Teisest küljest teame aga: sõjaväele ostetakse kõige paremat vilja, ja põllupidajad, kellel seda on, on sunnitud selle rahapuudusel sõjaväele ära andma. Kas ei võiks ka sõjavägi pisut halvema viljaga tänavusel ikalduseaastal läbi ajada, ja ostetagu juba aegsasti parem vili seemneks kokku. Sarnasele korraldusele pole aga mõeldudki. On ju viisiks saanud meil ka sõjaväe tagavaradest põllupidajatele seemet anda — nagu seda sügisel

rukkiseemnega sündis. Rukkiseemne juures oli see küll mõeldav, kuid suvivilja juures, kus paljud sordid segi aetud, see viimase ja äärmise abinõuna kõne alla võib tulla, sest segasordiline suvivilja annab vähemalt $\frac{1}{3}$ lõikust vähem, kui sordilt ühtlane seeme. Ja see oleks juba küllalt kaaluv põhjus, et valitsus samme astuks, et seda vilja, mis seemneks vaja, kokku ostetaks, et ühistegelised asutused seda teha saaksid. Kuuldavasti ei ole ka ühistegeliste asutustele, kelle abiga valitsus loodab seemnepuudusest üle saada, seni veel avaramaid võimalusi loodud seemnevilja kokkuostmiseks. Teatava määrani teevad seda aga vaheltkauplejad-ärimehed, kes nüüd odavalt ostavad ja pärast ühisustele kui ka põllupidajatele, teenimatut vahekasu võttes, edasi müüvad. Sarnane tegevus ei tohiks aga kuidagi valitsuse huvides seista. Valitsus, kes oma deklaratsioonis igal sammul kokkukohid toonitab, oleks küll oma esimesel valitsemise päeval juba samme pidanud astuma, et seemnevilja odavamalt ärimeeste vahekasuvõtmiseta põllupidajatele kätte muretsema. Seni pole selleks aga ühtki katsetki tehtud. Eriti sotsialistid on alati teinud etteheiteid parempoolsetele ja põllupidajatele, et siin nad teguvõimsad ei olevat, ei tegutse nii, nagu seda elulised huvid nõuavad. Nüüd vähemalt ei ole kuulnud praeguse valitsuse tööst, et ta teguvõimne oleks. Päev läheb päeva, nädal nädala järele, ja meie ei tea, missuguseks tänavune talv kujuneb põllupidajale. Põllupidajal ei ole mure ainuüksi seemnevilja eest, tal on veel palju teisi töid ja ülesandeid, metsamaterjali kojutoomine j. m. Ja siin oleks tarvilik, et valitsus nii energiliselt, kui see vähegi võimalik, kõik abinõud tarvitusele võtaks, et põllupidajad, kel tõesti abi vaja ikalduse raskustest ülesaamiseks, tõesti toetuselaenu saaksid, ja teiseks, et kõik põllupidajad kevadel külviseemnega varustatud oleksid.

Kui teie, härrad sotsialistid, räägite kokkukohiust, siis mis võiks olla parem näide sellest, kui nüüd seemnevilja kokku osta ja seda põllupidajatele kevadel anda. Aga kui teie viivitate, päevi ja nädalaid lasete mööda minna, siis selle asemel, et oma seemneviljaga läbi saada, tuleb seda Saksamaalt ja mujalt sisse vedada. Aga meie ei tea, kui kõlblik see meie kliimas ja oludes on, missugust saaki ta anda võib. (M. Martna, stp: Kas meie oma tänavune vili kõlbab seemneks?) Ma ei taha öelda, et sellest viljast jätkuks põldude külmiseks. Kuid valitsusel peaks vähemalt ülevaade olema, milliseid abinõusid tarvitusele tuleks võtta viljaseemne muretsemiseks,

kuupalju meil omal viljaseemet on ja kui-
palju seda tuleb juurde muretseda väljast-
poolt. Ma usun, et valitsusel ega ka põllu-
töoministril ei ole andmeid selle kohta,
kuupalju seemet tuleb muretseda. Meie ei
ole isegi kuulnud, et praegune valitsus selleks
midagi ette oleks võtnud. (M. Martna,
stp: Valitsus on vaevalt 2 nädal-
lat vana.) Aga kaks nädalat on 14 päeva,
ja selle ajaga võib meie väikeses vabariigis
siiski palju ära teha. Meile, kui opositsiooni
rühmale, ei ole kuulda ega näha, et sellel
alal midagi ette tahetakse võtta, sellepärast
on meil õigus küsida, kas praegune valitsus
kavatseb midagi teha. Meid on toidetud
ilusate lausetega deklaratsioonis, kuid meid
ei rahulda praegusel ajal ilukirjandus, meie
ei saa leppida sõnadega, meie nõuame tegu-
sid. Need, kes alati on nõudnud teistelt,
et näidata tegusid, näidaku nüüd ise tegusid.
Näidake, et suudate aidata riiki, näidake, et
suudate kaasa aidata selleks, et meie põllu-
pidamine tagurpidi ei läheks, et see meile
riiklikku kahju ei tooks, ja et selle tagajärjel
tarvis ei oleks teravilja suurel hulgal väljast
sisse tuua. Teie lubate väliskapitali sisse
tuua, aga teiselt poolt läheks see teravilja
muretsmiseks jälle tagasi, sinna, kust see
tulnud. Kas valitsus saab anda kindlustust,
et tuleval aastal, kui Jumal peaks andma
parema ilma, ka paremat saaki loota oleks!
Vaadake, sinna poole ei sihi teie sammud.
Meie nõuame, andke meile seletust ja näidake,
missugused konkreetset andmed valitsusel ja
põllutöoministeeriumil olemas, siis oleme
rahuldatud. Kui teie seda ei suuda teha,
siis on põllupidajad sunnitud teisi abinõusid
otsima. Teie, ühes teiega ka koonduslased,
on alati toonitanud, et nad alati põllumeeste
huvides tegutsevad. Kuid siin peab selle
vastu vaidlema. Teie olete hävitanud põllu-
meeste eneseabi korraldamise. Olete tahtnud
kõik riigistada, kõik riigi kätte võtta ja näidata,
et riigivõim ja valitsuse ametnikud kõik
suudavad teha. Näidake siis, mis teie võite!
Praegu aga seisame meie suure ja ränga kü-
simuse ees, ja nüüd ei suuda see riigivõim,
ta ametnikud meid aidata, sest tal ei ole
ülevaadet rahva tarvidustest, põllupidajate
elamis- ja olemisvõimalustest. Kuid olete
põllupidajate enesealgatuse võimaluse hävita-
nud. Ja meil on selletõttu mitte ühe-, vaid
kümnekordne õigus nõuda, et riigivõim ja
ametnikud teeksid seda, mida olud nõuavad.
Kui riigivõim arvab, et ta suudab ja tahab
teha, siis tehku ja näidaku seda meile. Nii-
kaua, kui meie neid tagajärgi ei näe, tohime
nõuda, et põllupidajatele antaks võimalus
ise ennast aidata sarnastel rasketel aegadel,

nagu seda on tänavune aasta, et meie enam
niisuguste raskete sündmuste ees ei seisaks,
kus ei leita isegi õiget teed, et pilti saada,
kui suur on ikaldus ja kui suur on kevadel
seemnevilja tarvidus. (Vahelhüüe pa-
hemalt poolt.) Sellest räägime teine-
kord.

Sellepärast julgeme loota, et lugupeetud
Riigikogu liikmed põllumeeste rühma aru-
päramise-ettepanekut toetavad ja aitavad vastu
võtta, et selgus oleks, kuidas homme tegut-
seda, et rasket seisukorda parandada ja ker-
gendada.

K. Ast (stp) (häälet. motiiv.): Silmas
pidades, et arupäramise esitaja härra Mar-
tinson on siin andnud väga terava ja lõikava
arvustuse eelmistele valitsustele, koguni nii
terava, et ta kahtleb, kas uus valitsus suudab
vana valitsuse halva päranduse likvideeri-
misega toime saada, edasi, et need faktid,
mis arupärimeses nimetatud, piirduvad 3. det-
sembriga, ei võiks meil, sotsialistidel, midagi
selle vastu olla, et hääletada omalt poolt aru-
päramise vastuvõtmise poolt. Aga meie tahame
siiski jätta selle löbu neile rühmadele enestele,
kes ise kõigi nende faktide eest vastutavad
on, mille kohta nad aru päriavad. Meie ta-
hame jälgida seda nalja, kuidas arupärijad
iseendalt aru päriavad. Sellepärast ei ole meil
põhjust hääletada selle arupäramise poolt.

A. Laur (as) (häälet. motiiv.): Arvesse
võttes seda, et need andmed, mis härra Mar-
tinson ette tõi, on tingitud nende oma poli-
tilistest poolehoidjatest maal, s. o. nende
komisjonide tegevusest, kus olid enamuses
põllumeeste kogude poolehoidjad, kui ka
neist vallavalitsustest, kus eesotsas on põllu-
meeste kogude mehed, kes ei saanud neid
hindamislehti laiali kõigile, vaid ainult oma
poliitiliste poolehoidjatele, ei saa toetada
seda ettepanekut, vaid las nad söövad ise
selle supi, mille keedavad.

Juhataja **R. Penno**: (Hääle-
tatakse.) Arupärime-ettepanekut toet-
tab 27 Riigikogu liiget, seega on aru-
pärimine vastu võetud.

3. Vabariigi Põllutöominis-
Valitsuse vas- ter K. Soonberg:
tamine H. Elis- Lugupeetud Riigikogu
son'i ja M. liikmed! Rkl.-te Elis-
Adamson'i kü- son'i ja Adamson'i kü-
simisele Laius- simisele oleks mul järg-
Tähtvere õige- mist vastata. 1) Kelle
usu kiriku koo- loal on Laius-Tähtvere
li krundile nr.8 õigeusu kiriku kooli krun-

majade ehitamise asjas. dile nr. 8 ehitatud majad nr. nr. 4 — 5 enne planeerimist, kui ka enne planeerimis-kava kinnitamist?

Laius-Tähtvere õigeusu kiriku kooli krunt nr. 8 planeeriti 1927. a. ehituse- ja käsitöökruntideks, arvult 18. Planeerimis-kava on 15. veebruaril ja 2. märtsil 1928 planeerimise peakomitee poolt kinnitatud kruntide nr. nr. 4. ja 5. puutuvas osas. Krunt nr. 4. hooneid ehitatud ei ole. Krunt nr. 5. on kodanik Ivask ehitanud maja enne planeerimist, kui kooli krunt terveni Laius-Tähtvere valla käes kasutada oli, misjuures selgub, et vallavolikogu oma otsusega 8. jaanuarist 1927, protokoll nr. 1 p. 12 on Ivask'ile loa andnud krundile ehitusematerjali vedamiseks.

2) Kas kavatseb põllutöoministerium ka neid maaga varustada, kes enne planeerimist on majad ehitanud, ja kui ta kavatseb, siis kas võimaldab põllutöoministerium ka teistele maju ehitada soovijatele enne planeerimist seda võimaldada?

Kuna krunt valla käes kasutada oli, siis pidi vald ka selle järele valvama, et keegi sellekohase loata krundile hooneid ei ehitaks. Juba ehitatud hoonete mahalõhkumist ei pea põllutöoministerium soovitavaks, kuna sarnasel korral väärtused hävineksid. Sellest seisukohast välja minnes on põllutöoministerium hoonete omanikule krundi kasutada andnud. Uusi krunte enne planeerimiskava kinnitamist välja ei anta ega lubata ka kellelegi enam kruntidele hooneid ehitada. Pärast planeerimiskava lõplikku kinnitamist osas, mis seni kinnitamata, antakse ülejäävad krundid ehitusekruntide kohta Vabariigi Valitsuse poolt väljaantud määruse kohaselt kasutamiseks.

4. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeääre küsimisele end. pangakontori „G. Scheel & Co“ tempelmaksustamata võlakohustuste ja kursigarantiide asjas.

Rahaminister **A. Oinas:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! 7. novembril 1928 esitas rkl. Jõeäär rahaministrile küsimise endise pangakontori „G. Scheel & Co“ tempelmaksustamata võlakohustuste ja garantiide asjas. Tähen datud küsimise kohta on mul võimalik vastata järgmist.

Rkl. Jõeääre küsimises tähendatud võlakohustuste ja garantiide tempelmaksmata jätmisest maksuametil enne rkl. Jõeääre küsimist teateid ei olnud.

Endiselt rahaministrilt Leo Sepalt küsimises käsitatud asjas seletust pärides selgus järgmist: endise rahaministri Leo Sepa

juurde on ilmunud keegi härra ja teatanud, et tema võivat juhatada, kuidas „G. Scheel & Co“ juures kätte saada mõnesuguseid tempelmaksmata dokumente, kui rahaminister selle eest maksab teatava tasu. Sellele on endine rahaminister härra Leo Sepp vastanud, et ta tasu maksta ei saa, sest et tal niisuguseid summasid ei ole. Tagajärjeks oli see, et dokumentide näitamisest seekord midagi välja ei tulnud.

Pärast rkl. Jõeääre küsimise esitamist Riigikogus ei ole eelmise valitsuse rahaministri korraldusel Scheel & Co asjaajamises toimepandud revideerimisel rkl. härra Jõeääre poolt tähendatud dokumente leitud. Panga juhatuse poolt on seletatud revideerimisel, et kõnealolevad dokumendid on võla tasumisel kontrahentidele tagasi antud või hävitatud panga juhatuse poolt.

Scheel & Co mõne kontrahendi juures minu korraldusel toimepandud revideerimised ei andnud tagajärgi.

5. Vabariigi Valitsuse vastamine Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele Narva kose jõu kasutamise asjas.

Juhataja **R. Penno:** Sõna on vastamiseks kaubandus-tööstusminister Oinal. (A. Tupits, põl: Niisugust ministrit meil ei ole!) Kaubandus-tööstusminister **A. Oinas:** Riigikogu on valinud raha- ja kaubandustööstusministri.

Oktoobri lõpul võttis Riigikogu vastu Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise, milles on valitsusele esitatud vastamiseks 3 küsimist.

Esimene küsimine on järgmine: „Mispärast ei ole valitsus siimaani samme astunud Narva koskede majanduslikuks kasutamiseks tarvilikkude maa-alade võõrandamiseks?“ Sellele on mul au Riigikogule vastata järgmist. Tehnilise projekti järgi, mis Vabariigi Valitsuse asjatundjate poolt paremaks tunnustatud, ja milline projekt näeb ette Narva koskede veejõu majanduslikuks kasutamiseks kanali ja jõujaama ehitamise läänepool Narva jõge, asuvad selleks tarvilikud maa-alad järgmiselt: 1) kanali alg- ja lõpuosa suhtes — Narva linna endistes administratiiv-piirides; 2) kanali keskmise osa suhtes — Joala mõisamaa piirides, väljaspool Narva linna endisi administratiiv-piire. Viimane maa-ala on reserveeritud riigile Kreenholmi puuvillavabriku omanikule Maa-seaduse muutmisseaduse nr. 2. alusel tagasi-antavate maade hulgast põllutöoministri ot-

susega, mis tehtud kokkuleppel kaubandus-tööstus- ja rahaministriga 26. septembril 1928. See otsus on teatatud Kreenholmi puuvilla manufaktuur osaihisusele kirjaga 20. oktoobrist. Otsusele ei ole järgnenud kaebtust administratiiv-kohtu korras.

Narva linna administratiiv-piirides eramanikkude käes olevaid maa-alasid võib Narva kose jõu majanduslikuks kasutamiseks saavutada võõrandamise teel. Sellekohase seaduseelnõu on esitanud eelmisele Vabariigi Valitsusele põllutööminister. Vabariigi Valitsus on tähendatud seaduseelnõu 19. oktoobril s. a. andnud läbi vaatamiseks ministreerumidevahelisele komisjonile, kes oma tööd ei ole lõpule viinud.

Teine küsimine on järgmine: „Kas on valitsus loobunud Narva koskede kasutamiskavade, mille kallal Eesti vabariigi algusest saadik on töötatud?“ Sellele küsimisele võin ma vastata ainult praeguse valitsuse seisukohalt järgmist. Vabariigi Valitsus on oma seisukoha avaldanud Narva kose kasutamise kohta oma deklaratsioonis. Nimelt asub Vabariigi Valitsus seisukohal, et „valitsus tahab kiires korras samme astuda Narva kose rakendamiseks rahvamajandusliku ülesehitamise tööle.“ (J. Soots, põl: Jaanipäevaks on valmis!)

Kolmas küsimine on järgmine: „Kui valitsus Narva koskede töölerakendamist veel rahvamajanduslikult tähtsaks peab, — kuidas ja millal kavatakse ta nende kasutamiseks tarvikkude maa-alade võõrandamise ja koskede riigile kindlustamise läbi viia?“ Ka sellele küsimisele võin ma vastata ainult praeguse valitsuse seisukohalt, sest minule ei ole endise valitsuse seisukoht selles asjas teada. Vabariigi Valitsus peab tarvilikuks kiiresti samme astuda selleks, et kindlalt välja selgitada ja riigi huvides korraldada Narva kose kasutamisele võtmise õiguslikke aluseid. Lähemaid üksikasju maa-alade võõrandamise kohta ja kose riigile kindlustamise asjus on Vabariigi Valitsusel võimata praegu Riigikogule esitada, sest asi on õiguslikust küljest keeruline, kuna maksivad seadused on puudulikud.

J. Klesment (stp): Kuna kaubandus-tööstusministri seletuste järgi kavatakse Vabariigi Valitsus astuda kõik temast olenevad sammud küsimuste lahendamiseks, mis ühenduses Narva kose rakendamisega rahvamajanduslikule ülesehitavale tööle, ja et meil küllaldaselt põhjust uskuda, et praegune valitsus suudab ja tahab need küsimused lahendada riigi ja rahvamajanduse huvides, on minul meie rühma nimel au tea-

tada, et meie Vabariigi Valitsuse poolt antud vastusega rahuldatud oleme.

Juhataja R. Penno: Arupärijad on Vabariigi Valitsuse poolt antud vastusega rahuldatud.

6. Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu:** Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadusega tahetakse ikaldusekahjude puhul abiandmine seada püsivamale alusele. Vabariigi Valitsuse poolt on esitatud käesolev seaduseelnõu Riigikogule 5. oktoobril k. a. Rahaasjanduse komisjon töötas seaduseelnõu põhjalikult läbi, täiendades ja muutes seda tunduvalt.

Tähtsamate muudatustena ja täiendustena võiks nimetada, et fondi moodustamiseks põllumajanduslikkude väljaveosaaduste pealt võetav 10%-line maks jäeti ära. Samuti jäeti ära tapaloomadelt võetav maks.

Teiseks ei ole määratud kindlaks summa, mis fondi ülem- või alammäära näitab. Kui see summa, mille väljaandmiseks pole vajadust, tõuseb üle 500.000 krooni, võiks Vabariigi Valitsus ülejäägi riigi tuludesse tagasi kanda.

Varemalt oli ette nähtud kaks komisjoni, nüüd aga moodustatakse kolmas, vahepealne komisjon, maakonna ikaldusekahjude hindamise komisjon, kelle töö on lõplik ning kelle otsuse kinnitab põllutööministerium. Seletuskirjas on üksikasjalikult tähendatud kõik need põhimõtted, parandused ja muudatused, mis rahaasjanduse komisjoni poolt läbi viidud.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

vastu võtta käesolev seaduseelnõu I lugemisel.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Peipsi veepinna reguleerimiseks kreedi määramise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Voiman:** Ausstatud Riigikogu liikmed! Peipsi veepinna alandamine ja laevatee loomine Peipsi mereeni on ligi sada

aastat vana. Kuni läinud aastasaja lõpuni on olnud uurimistööd katkendlikud ja juhuslikud. Alles 1902. — 1905. a. uuris insener König Vene sisemiste veeteede valitsuse ülesandel plaanikindlalt Peipsi veelusi. Uuri-

mise tulemusena esitas ins. König kava, mille järgi veetee loomine Peipsi ja mere vahel pidi maksma 7,7 miljonit rubla või umbes 15.000.000 krooni. Suurte kulude tõttu ei arvatud väljavaateid olema selle kava teostamiseks. Hoopis tasuvamaks peeti Narva veejõu kasutamist ühenduses laevateega, jõu- ja energia ülekandmisega Peeterburi, mille juures Peipsi veepinda oleks alandatud 0,7 m. võrra. See kava oleks maksma läinud 33 miljonit rubla või 66 miljonit krooni.

1921. — 1922. a. töötas kaubandus-tööstus-ministeeriumi ülesandel Narva hüdroelektrijaama projekteerimise büroo insener Vellner'i juhatusel Narva veejõu kasutamise kava välja, kuid Peipsi rannamaade uputuse põhjusi seekord ei uuritud. 1925. a. loodis põllutööstus-ministeeriumi kultuuritehnika büroo Peipsi läänekaldal Vasknarvast kuni Pihkvajärve piirini ning toimetas seejuures maapinna põllumajandusliku väärtuse kindlakstegemist, kusjuures selgus, et kõige kõrgema veepinna juures uputatud maade suurus ulatub kuni 56.000 ha. 1926. a. suvel saadeti Vabariigi Valitsuse otsusel komisjon kohale, kelle töö tulemusena otsustas Vabariigi Valitsus Peipsi veepinna alandamisega 0,3 m. võrra algust teha, ja lõpliku uurimistööde kava kokkuseadmiseks ning tööde alguseks määrati sama aasta lisaelarves 80.500 krooni. Süvendustöid ei saadud rohkem teha jõesuuos kui kaks nädalat, sest jõesuu osutus mitte ainult liivasena, nagu esialgu arvati, vaid kõvast savisegust, mida hariliku jõesüvendajaga ei saadud puhastada. See krediit läks suuremalt osalt kinni, kuna väike osa põhjalikkudeks uurimistöödeks ja kavade kokkuseadmiseks läks.

Uputusealad koonduvad kolme raiooni: 1) Emajõe suu, 2) Võhandu suu ja rannamaad jõesuust lõunapoole, ja 3) Vasknarva ümbrus. Peale selle veel vähemate jõgede suude raioonid. Kõige madalam Peipsi veepind on 28,9 m. Vasknarva veemõõtja järgi. Kõige kõrgemal asus Peipsi veepind 1867. a., nimelt 32 meetrit. Järgmised kõrge veepinna aastad olid: 1924. a. — 31,56 m., 1922. a. — 31,4 m. Veepinna vaatlused 1866. a. — 1928. a. näitavad kolme kõrgevee perioodi, nimelt: 1) 1866. — 1868. a., 2) 1899. — 1905. a. ja 3) 1922. a. — tänase päevani. Keskmise kõrge veepind on 30,25 m., mille juures uputusesala ulatub 33.500 hektaari või 335 km²; 31,75 m. juures — 56.400 hektaari või 564 km², kuna 29,25 m. — 4.100 hektaari. Uputuse põhjustena esinevad: 1) perioodilised suured sademete hulgad ja selletõttu suur juurdevool vesikonnast, 2) madalad järvekaldad, 3) piiratud äravoolu võimalused Narva kaudu,

4) sekulaarne maapinna tõus järve väljavoolu kohal, mida arvatakse 1 mm aastas. Viimane põhjus on minu arvates teoreetiline oletus.

Uurimise andmed näitavad, et veepinna alandamisega 0,3 m. võrra vähendatakse uputuse kestust aastas 104 päeva pealt 55 päeva peale või 49 päeva võrra. Kuna praegu uputuseaeg kestab mai-, juuni- ja juulikuu läbi ning lõpeb augustikuu keskpaigas, mille tõttu kõik maa-alad, mille absoluutne kõrgus 30 m., nimetatud aja vältusel, see on vegetatsiooni või rohukasvu ajajärgul, lausa vee all seisavad, siis on nende kasutamine ka heinamaana täiesti võimatu. Vee alandamise tõttu aga kestab uputus 55 päeva, see on juuli alguseni, ja seega avaneb võimalus rohukasvuks ning heinategemiseks.

Laevasõidu suhtes pole Peipsi veepinna alandamine loomulikult soovitatav, sest see vähendab vee sügavust Peipsisse suubuvates jõesuudes, kuid see pahe pole suur, sest süvendustööde abil alalhoitavate laevasõidurennide kogupikkus on 3,3 klm., ja süvendades neid 50 m. laiuselt ning 0,3 m. sügavuselt kulub süvendustöödeks 30.000 — 35.000 krooni.

Äravoolu Peipsist piirab: 1) liivamadalik jõesuu ees järves, 2) Narva ülemjooksu kitsas ja madal säng, eriti Verhovski saare juures. Narva läbilaskevõime on talvel jääkatte ja põhjajää tekkimise tõttu tunduvalt väiksem kui suvel. Nii näiteks suvel 29,89 m. veepinna juures on jõe läbilaskevõime 272 m³ sekundis, kuna talvel sama veepinna juures aga kõigest 182 m³ sek. Käesolevas eelnõus ettenähtud krediitidega kavatakse teha peaaesjalikult kahes kohas süvendustööd: 1) Vasknarva liivamadaliku süvendamine ja läänest itta Peipsi põhjaranda mööda rändava liiva takistuseks ligi 3 klm. pikkusel 4 buuni või kaitsevalli ehitamine, mis esitatud kalkulasiooni järgi 325 tuhat krooni maksma läheb, ja 2) Verhovski saare juures parema jõeharu süvendamine umbes 1,5 klm. pikkuselt, kusjuures süvendatava renni laius 60 — 70 meetrit ja väljalõhutava paekihi keskmine paksus 2,25 m. Verhovski saare juures süvendustööd tuleksid viia läbi vee all, toimetades puurimisi mehaaniliselt ja lõhkeainega paat purustades, kusjuures pae väljatöötamine sünnib tugeva koppsüvendajaga. Osa väljavõetud paat kasutatakse kaitsevallide ehitamiseks. Vallid kaetakse pealt suuremate kividega. Narva peaharu süvendustööd lähevad maksma 1.328.000 krooni. Nii läheb kogusummas Peipsi alandamine 0,3 meetri võrra maksma 1.653.000 krooni, milline kulu kaetakse eelarve korras 6 aasta jooksul.

On olemas veel ka teine süvendusetööde kava, mis maksma läheb 1.278.000 krooni. Selle kava järgi tuleb Narva jõe kõrvalharu Verhovski saare juures vastavate tammidega sulgeda ja süvendusetööd läbi viia väljapumbatud jõesängis, mille tõttu süvendusetööde kestusel vesi jõesängis üles paisutatakse, ja seega uputus tolle aja jooksul veelgi suureneb. Uputust ei või aga mingil juhul suurendada, ja sellepärast tuleb kallima variandi teostamisele asuda.

Ülalpool Verhovski saart 4 klm. ulatuses tulevad voolutakistused jõesasuvate madalikkude ja suurte kivide näol kõrvaldada. Veealuste kaljutööde lõhkumise hind on keskmiselt ühes kõrvalkuludega arvestatud 5 krooni üks kantmeeter. Vasknarva liivamadaliku süvendusel kaevatakse 259.000 kantmeetrit maad välja ja Verhovski saare juures 238.246 kantmeetrit.

Lõpuks kui küsida, kas on Peipsi veepinna alandamine esitatud seaduseelnõu ja kavade piirides rahvamajanduslikult tasuv, siis on selle kohta järgmised arvestused olemas. Peipsi veepinna alandamisega 0,3 m võrra väheneb üleujutuse kestus keskmiselt 49 päeva võrra aastas, millele rohu kasvuaja kestusele väga suur tähtsus. Ühes sellega vähenevad ka uputusekahjud järve ümbruses nii heina-, metsa- kui ka teistel maal.

Üleujutuse piirkonna keskmise aastatoodangu hindamisel võeti aluseks põllutöeministeeriumi kultuurtehnika büroo andmed 1925. a., mille järgi üleujutuse piirkonna suurus 30 — 31,45 m. veepinna seisu juures ümmarguselt 42.900 ha. Arvestamiseks jaotati maa-ala toodangu järgi 3-me liiki: 1) luhaheinamaad jõe ääres ja väärtuslikud rohused ning aia- ja põllumaad, 2) vähemavärtusega rohused järvede ümbruses, ja 3) mets ja kõlbmatud maad. Kuna suurema osa uputusepiirkonnast moodustab heinamaa, siis arvestati teisiti kasutatavate maade toodang heina peale üle, arvates esimeses liigis keskmiseks heinasaagiks aastas 120 puuda ja teises 80 puuda ha. Kolmas liik jäeti üldse arvestamata. Sarnaselt arvestatult on uputusepiirkonna keskmine toodang 3.745.000 puuda heina, ja kui puudahind võtta 60 senti, siis saame 2.250.000 krooni.

Üleujutuseaastal ei saa üldse saaki või on saak niivõrt rikutud, et muutub tarvitamiseks kõlbmatuks, sellepärast võib võtta kahju võrdseks ujutusepiirkonna toodangu väärtusele. Sellest välja minnes väheneksid aastased kahjud veepinna alanemisega proportsionaalselt üleujutuse kordumise vähenemisele, ning rahvamajandus võidaks iga aasta ümmarguselt 450.000 krooni.

Veepinna alandamise kulud aastas oleksid järgmised:

8%	1.650.000 kr. pealt	. . .	132.000	krooni,
3%	korrashoiu kulu	49.500	„
8%	kapitali amortisat. 40 a.			
	pealt	6.100	„

Kokku 187.600 krooni.

Seega aastane ülejääk 262.400 krooni, ja ettevõtte tasuvus seega 16%, rahvamajanduse seisukohalt välja minnes. Kui võtta õige tagasihoidlikult heinapuuda hind poole vähem, ka siis oleks tasuvus 8%, mis küllalt suur.

Ei saa ka märkimata jätta, et veevoolu ärajuhtimiseks tuleb tööd alustada suurematel veekogudest ja siis järk-järgult väiksematest süvendusetöödest kuni magistraalkraavideni välja minna, et ära hoida sademeterikastel aastatel suuremate veekogude ääres uputusi, nagu seda käesoleval aastal Kasari jõel nägime.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes leidis rahaasjanduse komisjon laiendatud koosseisus, et käesolev seaduseelnõu tuleb vastu võtta. Komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksutulude kindlustamise seadus — I lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **E. Rosenberg:** 1927. a. vastuvõetud Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseaduse maksmapanekuga on vähenenud omavalitsuste tulud. Nõnda on viina ja piirituse ostulubade kaotamisega valla- ja linnavalitsused keskmiselt kaotanud 52 miljonit senti. Linnades on trahterimaks vähenenud ja väheneb veelgi, kui seal läbi viiakse trahterite liigitamine. Peale selle on maal restoranide arv pärast eeltähendatud seaduse maksmapanemist vähenenud, ja mõnes maakonnas restoranid peaaegu kõik kadunud. Selle tagajärjel on maavalitsuste sissetulekud trahterimaksust kahe aasta jooksul hoopis kokku kuivanud.

Nende puuduste kõrvaldamiseks, omavalitsustele tulude kindlustamiseks ning teiste küsimuste lahendamiseks piirituse ja alkoholsete jookide müügi ümberkorraldamise alal on Vabariigi Valitsus esitanud trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksutulude kindlustamise seaduseelnõu.

Käesoleva seaduseelnõu järgi kuuluvad trahterimaksu alla õlle või veini kohaltarvitamise õigusega müügikohad külmade toitude müügiga, mis seni olid maksustamata, mitte arvesse võttes väikest õllemaksu, mis ei tohtinud olla kõrgem, kui kahekordne patendimaks.

Teiseks hakatakse käesoleva seaduse järgi võtma üldtarvitamiseks müüdavalt igalt kolmveerandliitriliselt pudelilt viinalt kuni 10 senti ja igalt veerandliitriliselt pudelilt viinalt kuni viis senti ja õllelt kuni 20% riigi õlle aktsiisimaksust. Sissetulnud summadest tasutakse omavalitsustele 1) puudujääv viina ostulubade summa ja 2) puudujääv osa trahterimaksust kuni 1928. a. Niisamasugused soodustused, mis maksta pannakse linnade ja valdade kohta, pannakse maksta seaduseelnõu kolmanda osa järgi ka maa- ja alevivalitsuste kohta.

Omavalitsuse ja rahaasjanduse komisjonid on käesoleva seaduseelnõu läbi vaadanud ja selles teinud mõned olulised muudatused. Nii on rahaasjanduse komisjon otsustanud, millise otsusega ühines ka omavalitsuse komisjon, kustutada seaduseelnõu I osa § 25-da p. 3-da lõpp, mis näeb ette, et omavalitsused ei või kitsendada müügiaega õlle või marjaveini kohaltarvitamise õigusega müügikohades, kus kaubeldakse ainult külmade toitude ja suupistetega, ega maksta panna sarnastes müügikohtades ruumide kohta nõudmisi, mida ei nõuta kõigi alkoholsete jookide kohaltarvitamise õigusega ettevõtetelt. Peale selle on seaduseelnõu teise osa § 61-s võetud 1928. a. asemele 1926. a., kus veel ei olnud Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seadus mõju avaldanud omavalitsuste tuludele trahteri- ja viina ostulubade maksude alal. Siis on omavalitsuse komisjon samas paragrahvis teinud muudatuse. Seaduseelnõus on ette nähtud, et trahterimaksust puudujääv osa tasutakse sissetulnud summadest, kuid mitte üle 50% trahterimaksust, mis omavalitsus oli 1926. a. jooksul sisse nõudnud. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseaduse alusel on maaomavalitsuste sissetulekud märksa rohkem kokku kuivanud, kui linna- ja alevivalitsuste omad, ja sellepärast tegi omavalitsuse komisjon selles mõttes paranduse, et maaomavalitsuste puudujääkide tasumiseks antavad summad ei või tõusta üle 75% 1926. a. summadest.

Teised parandused kannavad rohkem redaktsioonilist laadi ja seaduseelnõu oluliselt ei muuda. Kuigi käesolev seaduseelnõu ei lahenda kõiki küsimusi, mis trahterimaksu alal Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseadusega esile tõusnud, siis arvesse võttes

seada, et see seadus Vabariigi Valitsuse poolt on ette nähtud ajutise seadusena seniks, kui välja kujuneb alkoholsete jookide müügiastutuste võrk, siis tuleb käesolev seaduseelnõu lugeda tarvilikuks, ja omavalitsuse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Rahaasjanduse komisjoni kaasaruandja **A. Veiler:** Seaduseelnõu rahalised kalkulatsioonid on rajatud järgmistele alustele. Summad, mis linnad ja ka kohalikud omavalitsused kaotavad trahterimaksu kui ka piirituse tshekimaksu läbi, on umbes 90 miljonit. Selles on tshekimaksu 52 miljonit ja trahterimaksu, aluseks võttes 1926. a. andmeid, umbes 38.000.000 senti. Seaduseelnõu § 59 määrab allikad, millest need summad kaetakse. Kalkulatsioonid on järgmised: 1927. a. joodi meil viina üle 10.000.000 kolmveerandliitrilise pudeli. Kui igalt pudelilt 10 senti võtta, siis teeb see aastast välja umbes 100 miljonit senti. Andmed käesoleva aasta esimese poole kohta näitavad, et viinatarvitamine on veidi vähenenud — 4.960.000 pudeli peale kuue kuu jooksul. Ka sellelt aluselt välja minnes annab uus maks üle 95.000.000 senti. Kui viinatarvitamine veelgi langema peaks ja 10-sendiline maks viinapudelilt omavalitsusel saada olevaid summasid ei kata, siis annab seadus aktsiisi peavalitsusele võimaluse ka õllele maksu panna. See lisamaks on ette nähtud 20% õlle aktsiisist, mis välja teeb ümarguselt 15 miljonit aastas. Õlle tarvitamine kõigub 14—15 miljoni pudeli vahel, nii oleks see maks umbes 1 sent pudelilt. Praegu maksab pudel viina kroonulaost ostes 135 senti, tulevikus maksaks see 145 senti. Omavalitsuse komisjon on kõigi nende seisukohtadega ühinenud, mis rahaasjanduse komisjon ette pani. Mul jääb ainult Riigikogule ka rahaasjanduse komisjoni nimel ettepanek teha,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

9. Kohtute seaduse § 246. muutmise seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **O. Tief:** Tegelikult on juba Vene ajal ja ka praegu välja kujunenud, et kohtunikud on õpetajateks õigusteadlikes ainetes ülikoolis ja teistes õppeasutustes. Seda tegevust ei oleks otstarbekohane ka praegu keelata, kuid siiski puudus selleks seni sea-

duslik alus. Selle tegevuse õigustamiseks ongi määratud käesolev seaduseelnõu. Teen ettepaneku,

käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Vaheaeg kl. 12.05 min. — kl. 12.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno.**

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar.**

10. Posti-telegraafi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Tamman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Posti-telegraafi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus.

§ 1. Posti-telegraafi-telefoni peavalitsusele antakse õigus teede- ja rahaministri nõusolekul sõlmida lepinguid 1929./30. eelarve-aasta krediitide arvel telegraafi ja telefoni tehniliste materjalide ja abinõude muretsemiseks Kr. 600.000 piirides.

§ 2. Käesolev seadus hakkab maksma tema avaldamisega „Riigi Teatajas“.

(Sekretäri kohale asub sekretär **A. Tamman.**)

11. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

12. Riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

13. Riigi turbatööstuse põhimäärus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigi turbatööstuse põhimäärus.

I. Riigi turbatööstuse eesmärk ja õigused.

§ 1. Riigi turbatööstus asutatakse turbarabade igakülgseks kasutamiseks eriti küttematerjali ja elektrijõu saavutamiseks.

§ 2. Riigi turbatööstus võib ette võtta turbarabade eeluurimist, planeerimist ja kivitamist, põletisturba valmistamist, turba kooseerimist, brikoteerimist ja destileerimist, sphagnumi tööstust, avada nimetatud saaduste valmistamiseks ja ümbertöötamiseks vabrikuid, töökodasid, elektrijaamu, alajaamu, elektriliine ja ette võtta kõiki talitusi, mis turba ja tema saaduste kasutamiseks tarvilikud, niisama ka nende saaduste ostmist ning müümist igal turul tootel ja ümbertöötatud kujul.

Riigi turbatööstusele tarvilikud maa-alad antakse temale Vabariigi Valitsuse sellekohasel korraldusel.

§ 3. Riigi turbatööstusel on juriidilise isiku õigused ja tema vastutab oma kohustuste ja kahjude eest oma varandustega. Tema valitsemise, asjaajamine ja kontroll ei käi riigiasutuste kohta maksvate seaduste alla, vaid sünnib käesoleva põhimääruse alusel.

Riigi turbatööstusel on oma pitser riigi vapiga ja pealkirjaga „Riigi turbatööstus“.

§ 4. Riigi ja kogukondlikkude maksude, samuti tehnilise järelvalve ja töökaitse suhtes allub riigi turbatööstus eraettevõtete kohta maksvatele seadustele ja määrustele.

Eraisikute kirj vahetus riigi turbatööstusega on tempelmaksust vaba.

§ 5. Riigi turbatööstus nõuab ja kostab kohtu ees varanduslikkudes asjades määruste põhjal, mis on ette nähtud tsiviilkohtupidamise seaduse §§ 1282 kuni 1296, kusjuures sarnaste asjade kohta on maksev ka tsiviilkohtupidamise seaduse § 1289-a märkus.

Hangete ja töövõtete suhtes, mis riigi turbatööstus täidab riigiasutustele, allub tema riigi hangete ja töövõtete seaduse eeskirjadele.

II. Riigi turbatööstuse kapitalid.

§ 6. Riigi turbatööstusel on järgmised kapitalid: a) põhikapital, b) tagavarakapital ja c) ettevõtte laiendamise kapital.

§ 7. Riigi turbatööstuse põhikapitaliks on kaks miljonit kakssada viiskümmend tuhat krooni ja see loetakse riigikassa protsendita laenuks.

§ 8. Juhtuvate puudujääkide katmiseks asutatakse riigi turbatööstuse tagavararakapital, milleks iga-aastasest puhaskasust 10% arvatakse.

Tagavararakapitali ülemmäär määratakse kindlaks Vabariigi Valitsuse poolt kaubandus- tööstus- ja rahaministri ettepanekul. Tagavararakapitali tuleb hoida riigi väärtpaberites või teistes väärtustes Vabariigi Valitsuse sellekohaste juhtnõuõride järgi. Tagavararakapitali tarvitamine võib sündida ainult Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal.

Ettevõtte laiendamise kapitali hoidmise ja kasutamise, samuti jooksvate summade hoidmise juhtnõuõrid annab Vabariigi Valitsus.

§ 9. Riigi turbatööstusel on õigus oma tegevuskapitali suurendamiseks laene teha kuni 25% põhikapitalist ja selleks oma varandust pantida.

III. Riigi turbatööstuse juhtimine.

§ 10. Riigi turbatööstust juhib ja valitseb direktor. Direktoril on asetäitja.

Direktori ja tema asetäitja määrab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsus, kaubandus- tööstusministri ettepanekul.

Riigi turbatööstuse juhatuse asukoht on Tallinnas.

§ 11. Riigi turbatööstuse pearaamatupidaja ja üksikute tööstusharude juhatajad määratakse teenistusse ja vabastatakse teenistusest direktori ettepanekul riigi turbatööstuse nõukogu poolt. Teiste teenijate koosseisu määrab kindlaks direktor riigi turbatööstuse nõukogu poolt kinnitatud juhtnõuõride järgi.

§ 12. Riigi turbatööstuse ametnikud ja teenijad ei loeta riigiteenijateks, kuid nendel on pensioni ja ühekordse toetuse saamise õigus riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioniseaduse alusel.

Kõik riigi turbatööstuse ametnikud ja teenijad vastutavad teenistusalaliste süütegude eest ühesugustel alustel riigiteenijatega.

§ 13. Direktor ajab asju käesoleva põhimääruse ja riigi turbatööstuse nõukogu poolt antud volituste ja juhtnõuõride järele, mida kaubandus- tööstusministri esitusel Vabariigi Valitsus kinnitab.

Direktor on riigi turbatööstuse juriidiliseks esitajaks ja tema huvide ja varanduste kaitsjaks. Ta ajab selle asju ise või volinikkude kaudu kohtutes ja kõigis riigi- ja eraasutustes kui ka eraisikute juures.

§ 14. Direktori ülesandeks on eriti:

1) tööstuse üldise tegevuskava ja iga-aastase tulude ja kulude eelarve, samuti ka iga-aastase aruande kokkuseadmine;

2) tehniliste jõudude, ametnikkude ja tööliste ametisse kutsumine ja ametist vabastamine, neile palga ja tasu määramine eelarve piirides, nõukogu poolt kinnitatud juhtnõuõride järgi;

3) üksikute tööstusharude ja ettevõtete juhatajatele instruksioonide ja volituste andmine ja nende tegevuse juhtimine ja järelevalvamine;

4) lepingute tegemine riigi turbatööstuse nimel, kui nende üksuse summa ei ulata üle kolmekümne tuhande krooni — iseseisvalt, vastasel korral peale kinnitamist nõukogu poolt;

5) nõukogu otsuste täitmine.

IV. Riigi turbatööstuse nõukogu.

§ 15. Riigi turbatööstuse üldise tegevuskava äramäärajaks ja direktori tegevuse järelevalvajaks on riigi turbatööstuse nõukogu.

§ 16. Nõukogus on viis liiget, kes kaubandus- tööstusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt viieks aastaks ametisse kinnitatakse. Nõukogu liikmed valivad oma keskelt igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.

Iga aasta lahkub nõukogust üks liige, alguses loosi läbi, pärast ametvanuse järgi. Lahkunud nõukogu liiget võib ette panna uuesti ametisse kinnitamiseks.

Kui mõni nõukogu liikmetest oma ametkohuste täitmisel riigi turbatööstuses saadud teateid kurjasti tarvitab või kolmest järgnevast koosolekust ilma mõjuva põhjuseta osa ei võta, siis on nõukogul õigus kaubandus- tööstusministri kaudu või ministril oma algatusel teda ametist tagandamiseks Vabariigi Valitsusele ette panna.

§ 17. Nõukogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi, vähemalt kord kuus.

Päevakord ja koosoleku kutsed saadetakse nõukogu liikmetele ja direktorile kätte nõukogu esimehe korraldusel vähemalt kolm päeva enne koosolekut. Samal tähtajal tuleb nõukogu koosolekust ka kaubandus- tööstusministrile ja riigikontrolõrile teatada.

§ 18. Nõukogu koosolekud on otsusevõimsed, kui peale esimehe ehk tema asetäitja kaks liiget koosolekust osa võtavad.

Otsused tehakse lihthääaltenamusega.

Nõukogu koosolekutel on direktoril sõnaõigus.

Nõukogu asjaajamist toimetab riigi turbatööstuse juhatus.

§ 19. Nõukogu liikmed ei loeta riigiteenistuses olevateks.

Nõukogu liikmete tasu, nõukogu koosolekutest osavõtmise eest ning sõidu- ja päeva-

rahad makstakse riigi turbatööstuse summa-dest, Vabariigi Valitsuse poolt määratud suuruses.

§ 20. Nõukogu läbivaatamisele ja heakskiitmisele kuuluvad eriti:

1) iga-aastane tööstuse tegevuskava ja kulude ja tulude eelarve;

2) uute rabade kasutamise kavad ja plaanid;

3) vabrikute ehitamine ja nende sisseseadete muretsemine;

4) kinnisvara omandamine ja võõrandamine ning ehitustööde kavad;

5) laenu tegemine ja võlakohustuste väljandmise otsustamine;

6) lepingute kinnitamine, mille üksuse summa üle kolmekümne tuhande krooni ulatab;

7) iga-aastase tegevuse, tulude ja kulude aruanne;

8) amortisatsiooni protsendi kindlaksmääramine;

9) direktorile juhtnõuride andmine.

§ 21. Nõukogu koosolekute üle peetakse protokoll, mis kõigi osavõtjate poolt alla kirjutatakse. Ei ole mõni nõukogu liige enamuse poolt tehtud otsusega rahul, siis on temal õigus oma eriarvamist kirjalikult esitada ja nõuda selle protokollimist.

Nõukogu protokollid saadetakse kahe päeva jooksul kaubandus-tööstusministrile. Ei tule kaubandus-tööstusministrilt nelja päeva jooksul mingit vastulauset nõukogu otsuste vastu, siis astuvad need, välja arvatud § 20. p.p. 1. ja 4. all tähendatud küsimuste kohta vastuvõetud otsused otsekohe jõusse, vastasel korral tulevad need küsimused, mille vastu protesteeritud, nõukogus uuesti arutusele. Ei ole kaubandus-tööstusminister ka nõukogu uue otsusega rahul, siis annab tema asja Vabariigi Valitsusele lõpulikuks otsustamiseks.

Iga-aastase riigi turbatööstuse tegevuskava ning tulude ja kulude eelarve, samuti ka § 20. p. 4. põhjal vastuvõetud otsused esitab kaubandus-tööstusminister Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks.

Kinnisvara omandamist või ehitamist võib Vabariigi Valitsus lubada ainult sel korral, kui summad selleks otstarbeks võetakse riigi turbatööstuse oma kapitalidest või on määratud seadusandlikul teel või saadud eriseaduse põhjal panditud varandustest.

§ 22. Riigi turbatööstuse kõrgem juhtimine kuulub Vabariigi Valitsusele.

V. Aruandmine, järelvalve ja puhaskasujaotus.

§ 23. Iga aasta kohta seab riigi turbatööstuse juhatus täieliku tegevusaruande kokku

tööstusliku arvepidamise nõuete kohaselt ja esitab selle riigi turbatööstuse nõukogule läbivaatamiseks.

Nõukogu saadab aruande hiljemalt 1. aprilliks ühes oma otsusega kaubandus-tööstusministrile, kes selle oma heaksarvamisega Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks ette paneb. Samaks tähtjaks esitatakse aasta-aruanne ühes tõendavate dokumentidega riigikontrolörile, kes oma otsuse aruande kohta hiljemalt kahe kuu jooksul Vabariigi Valitsusele teada annab.

§ 24. Riigi turbatööstuse aruande-aasta algab 1. jaanuariga ja lõpeb 31. detsembriga.

§ 25. Aruande järgi kindlakstehtud puhaskasu jaotatakse kaubandus-tööstusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal peale aruande kinnitamist järgmiselt:

1) 10% tagavarakapitaliks;

2) 50% ettevõtte laiendamise kapitaliks;

3) 30% riigikassa sissetulekuks;

4) 5% riigi turbatööstuse direktorile, nõukogu liikmetele ja tööstuse vastutavatele ametnikkudele eritasuks;

5) 5% tööliste olukorra parandamiseks.

§ 26. Riigi turbatööstuse iga-aastased aruanded avaldatakse „Riigi Teatajas“.

§ 27. Kaubandus-tööstusministril ja riigikontrolöril on õigus riigi turbatööstuse nõukogu koosolekutele isiklikult või oma esitajate kaudu sõnaõigusega osa võtta. Samuti on nendel õigus määrata asjatundjaid ja revidente riigi turbatööstuse üksikute tegevusharude kui ka kogu asjaajamise faktiliseks revideerimiseks ja kontrollimiseks.

Asjatundjate ja revidentide arvamisid ja otsused antakse riigi turbatööstuse direktorile ja nõukogule teada ja esitatakse ühes direktori ja nõukogu seletustega kaubandus-tööstusministri kaudu Vabariigi Valitsusele teadmiseks ja otsustamiseks.

VI. Ettevõtte lõpetamine.

§ 28. Riigi turbatööstus on asutatud määramata aja peale. Tema likvideerimise kohta antakse eriseadus.

§ 29. Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotab maksvuse „Riigi Turbatööstuse põhimäärus“ („Riigi Teataja“ nr. 87 — 1922.).

Juhataja **R. Penno**: Üldkomisjoni aruandja rkl. Hasselblatt'i puudumisel jääb vahele meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus — II lugemisel.

14. Sõjakohtute Üldkomisjoni aruandja **K. Kornel**.

seaduse muutmise seadus — Pealkiri ja I osa II lugemisel. sissejuhatus ning § 3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Sõjakohtute seaduse muutmise seadus.

I.

Eesti vabariigi ajutiste sõjakohtute ja neile alluvate süütegude kohta käiva seaduse §§ 3, 5 ja 6 (R. T. 21 — 1919) muudetakse ja panakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 3. Sõjaringkonnakohtu esimehe ja alalised liikmed nimetab ametisse Riigikohus sõjaministri poolt esitatud kõrgema õigusteadliku haridusega ohvitseridest, silmas pidades S. kp. s. § 151 nõudeid.

Kui ei leidu kandidaate, kes vastavad S. kp. s. § 151 nõuetele, siis võib nimetada neisse ametitesse kõrgema õigusteadliku haridusega ohvitseri, kellel vähemalt viieaastane praktika kohtu- või advokatuuri alal, või kes vähemalt sama aja teeninud riigiametites, kus oli võimalus omandada vilumust kohtu alal.

Aruandja **K. Kornel** (loeb):

§ 5. Sõjaprokuratuur asub sõjaministeeriumi juures. Sõjaprokuröri ja ta abid määrab ametisse Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepanekul kõrgema õigusteadliku haridusega ohvitseridest. Sõjaprokurör valvab väeosa kohtute ja väljakohtute tegevuse seaduslikkuse järele, millest ta annab aru kõrgemale sõjaväe ülemale. Sõjaprokurör või ta abi esineb ka Riigikohtu kriminaalosalakonnas sõjakohtu asjus. S. kp. seaduses sõjapeaprokuröri kohta ettenähtud õiguste ja kohustega.

A. Jõeäär (stp): § 5. lõpulause kõlab järgmiselt: „Sõjaprokurör või ta abi esineb ka Riigikohtu kriminaalosalakonnas sõjakohtu asjus. S. kp. seaduses sõjapeaprokuröri kohta ettenähtud õiguste ja kohustega.“

See redaktsioon võtab võimaluse Riigikohtu prokuröri esineda Riigikohtus sõjakohtu asjus ja teeb sunduslikuks esinemise sõjaprokurörile või ta abile. See on ebaloomulik nähtus. Minu parandus-ettepanek kõrvaldaks selle puuduse.

Panen ette,

§ 5. lõpulause vastu võtta järgmiselt: „Riigikohtu prokuröri ülesandel võivad sõjaprokurör või ta abi sõjakohtu asjus esineda ka Riigikohtu kriminaalosalakonnas.“

Aruandja **K. Kornel** (lõpusõna): Rkl. Jõeääre ettepanek sarnasel kujul ei olnud arutamisel üldkomisjonis. Üldkomisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda.

Minule isiklikult tundub siiski, et härra Jõeääre ettepanek on parem, kui mõni teine ettepanek, mis komisjonis tehti. Härrad Riigikogu liikmed otsustavad ise, kas võtta ettepanek vastu või lükata tagasi.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 5 ühes parandusega vastu võetud.

I osa § 6, II osa sissejuhatus ning §§ 4¹, 6¹ ja 10¹ võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 6. Sõjakohtu-uurijad nimetab ametisse Riigikohus sõjaministri poolt selleks esitatud ohvitseridest, kes omavad kõrgema õigusteadliku hariduse ja teeninud vähemalt aasta sõjakohtuameti kandidaadi kohal; samuti võib nimetada sõjakohtu-uurijaks ka muid ohvitseri ja sõjaväeametnikke, kes omavad kõrgema õigusteadliku hariduse ja kellel on teadmisi ja vilumust sõjakohtu tegevuse alal. Ajutise erandina lubatakse ka seniseid sõjakohtu-uurijaid, kellel puudub kõrgem õigusteadlik haridus, edasi ametisse nimetada, kui nad vähemalt viis aastat tegelikult selles ametis olnud.

II.

Sama seadust täiendatakse §§ 4¹, 6¹ ja 10¹ järgmises redaktsioonis:

§ 4¹. Sõjaringkonnakohtu istungitest võib alaliste liikmete puudumisel osa võtta alalise liikme õigustega ka sõjakohtu-uurija, kui asi ei olnud tema uurimisel ja kui ta on ohvitser.

§ 6¹. Sõjaringkonnakohtu esimeest, alalisi liikmeid ja sõjakohtu-uurijaid võib tagandada ametist ja vallandada teenistusest ainult Riigikohtu otsusel.

§ 10¹. Sõjakohtu seaduses ettenähtud sõjaringkonna ülema õigused ja kohused on sõjaministril.

15. Eesti-Läti vahelise riigi kulul avaldatavate väljaannete ja teoste vahetamise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. 7. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

Juhataja **R. Penno**: Hariduskomisjoni aruandja ja rkl. Kornel'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Tallmeister.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 1.)

Aruandja **Th. Tallmeister**: Redaktsiooni komisjoni liikmed on selle seaduse läbi vaadanud ja teevad § 1. järgmised muudatused: esimeses reas võtta sõna „Riigi“ väikese tähega, teises reas sõna „Riias“ järele kustutada koma, ja kolmandas reas kustutada „1928“ järele punkt ja täht „a“ ning punkt.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 ühes re-

daktsiooniliste parandustega vastu võetud.

(§ 2.)

Aruandja **Th. Tallmeister**: Redaktsiooni komisjoni nimel teen ettepaneku, § 2. esimeses reas sõna „prantsuskeelne“ asemele võtta „prantsusekeelne“.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu asub vahelejäänud päevakorrapunkti juurde.

16. Meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja rkl. Hasselblatt'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Jõeäär. Selle seaduseelnõu II lugemisel kavatsen ära jätta seaduseelnõu teksti ettelugemise.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaadata sisukord.)

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

17. Eesti-Soome postilepingu ja selle protokolli kinnitamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Sulg**. Pealkiri ja § 1 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu. (Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaadata sisukord ja pr. nr. 194(26), veerg 1009.)

Aruandja **E. Sulg**: Teen ettepaneku, § 2. teises reas pärast sõna „tekst“ välja jätta sõna „ühes“. Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

(§ 3.)

Aruandja **E. Sulg**: Selles paragrahvis teeb redaktsiooni komisjon paranduse, sõnade

„astub jõusse“ asemele võtta sõnad „hakkab maksma“.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud redaktsiooni komisjoni andmata.

18. Riigikogu järgmise koosoleku määramine. Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Juhatause nimel teen ettepaneku, pidada Riigikogu järgmine koosolek täna kell

5 p. l. (Päevakord prot. nr. 196/28.)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

19. Eesti-Itaalia vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaadata sisukord.)

20. Washingtonis 1927. a. sõlmitud rahvusvahelise raadio-telegraafi konventsiooni ning sellele lisatud üldmäärustiku ja lisamäärustiku kinnitamise seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits**. Seaduseelnõu ühes redaktsiooniliste parandustega võetakse nähtava enamusega vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. lisades, vaadata sisukord.)

Juhataja **R. Penno**: Päevakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **A. Tammann**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

